

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
імені ІВАНА БОБЕРСЬКОГО

Кафедра теорії спорту та фізичної культури

Задорожна О.Р.

Антонов С. В.

ЛЕКЦІЯ

**на тему: «СИСТЕМИ ВІДБОРУ СПОРТСМЕНІВ
ДО ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР»**

з дисципліни

**«ПІДГОТОВКА НАЦІОНАЛЬНИХ ЗБІРНИХ КОМАНД
ДО ОЛІМПІЙСЬКИХ ІГОР»**

для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 017 Фізична культура і спорт

Тема 4. Системи відбору спортсменів до Олімпійських ігор

1. Умови допуску спортсменів до участі в Олімпійських іграх відповідно до Олімпійської Хартії.
2. Кваліфікаційні критерії, встановлені Міжнародними спортивними федераціями для здобуття спортсменами права на участь в Олімпійських іграх.
3. Специфіка систем відбору спортсменів-кандидатів до національних збірних команд та стартових складів змагань (на прикладі України).

1. Умови допуску спортсменів до участі в Олімпійських іграх відповідно до Олімпійської Хартії

Комплектування учасників Олімпійських ігор є прерогативою Виконкому МОК. Він встановлює процедуру, кінцеві терміни подання й прийняття заявок від атлетів на участь в Олімпійських іграх. Щоб взяти участь в Олімпійських іграх, атлет, офіційна особа команди або інший персонал повинен поважати та виконувати правила Олімпійської хартії та Всесвітнього антидопінгового кодексу, включаючи умови участі, встановлені МОК, а також правила відповідної міжнародної спортивної федерації (МСФ), ухвалені МОК. При цьому атлет, офіційна особа команди або інший персонал команди повинні бути заявлені своїм НОК.

Кожна МСФ встановлює правила в своєму виді спорту для участі в Олімпійських іграх, включаючи кваліфікаційні критерії, відповідно до Олімпійської хартії. Ці критерії повинні бути представлені на затвердження Виконавчим комітетом МОК.

Застосування кваліфікаційних критеріїв здійснюють МСФ, національні федерації, які є їх членами, і НОК – в межах їх відповідної компетенції.

Атлети, офіційні особи команди та інший персонал команди, які беруть участь в Олімпійських іграх, можуть дозволяти використовувати під час проведення Олімпійських ігор себе, своє прізвище, зображення або спортивні виступи в рекламних цілях відповідно до принципів, визначених Виконавчим комітетом МОК.

Заявка або участь атлета в Олімпійських іграх не повинна зумовлюватись будь-якими фінансовими міркуваннями.

Громадянство учасників

Будь-який учасник Олімпійських ігор повинен бути громадянином країни, НОК якої подав на нього заявку.

Всі суперечки, що пов'язанні з визначенням країни, яку учасник може представляти на Олімпійських іграх, вирішуються Виконкомом МОК.

Учасники, які мають громадянство двох або більше країн одночасно, можуть представляти лише одну із них, на свій вибір. Проте, після того як атлет представляв одну країну на Олімпійських, континентальних або регіональних Іграх, або на чемпіонатах світу (ЧС) або регіону, визнаних відповідною МСФ, він не може представляти іншу країну, якщо тільки до нього не застосовуються умови, що стосуються осіб, які змінили громадянство або мають нове громадянство.

Атлет, який представляв одну країну на Олімпійських, континентальних або регіональних Іграх, або на світових або регіональних чемпіонатах, визнаних відповідною МСФ, і який змінив своє громадянство або отримав нове громадянство, не може представляти на Олімпійських іграх свою нову країну протягом трьох років після його останнього виступу за свою попередню країну. Цей період може бути скорочений або навіть відмінений за згодою відповідних НОК та МСФ і за згодою Виконкому МОК, який розглядає обставини кожного окремого випадку.

Якщо приєднана держава, провінція або іноземна територія, країна або колонія здобувають незалежність, якщо відбулося приєднання однієї країни до іншої через зміну кордону, якщо відбулося злиття двох країн або, якщо МОК визнає новий НОК, учасник змагань може продовжувати представляти країну, громадянином якої він є або був. Проте, на свій розсуд, він може представляти свою країну або бути заявленим своїм новим НОК, якщо такий існує. Такий вибір можна зробити лише один раз.

У всіх випадках, коли учасник має право допуску на участь в Олімпійських іграх представляючи іншу, а не свою попередню країну, або має право обирати країну, яку він збирається представляти, Виконком МОК може вирішити, в загальному або окремому порядку, питання щодо національності, громадянства, постійного місця проживання учасника, включаючи тривалість періоду відстрочки.

Вікові обмеження

На Олімпійських іграх не може бути вікових обмежень для учасників окрім тих, які передбачені правилами змагань МСФ і затверджені Виконкомом МОК.

Запрошення і заявки

Запрошення на участь в Олімпійських іграх повинні бути розіслані МОК всім НОКам за один рік до церемонії відкриття. Право направляти атлетів на участь в Олімпійських іграх належить лише тим НОК, які визнані МОК.

Всі заявки на участь розглядаються МОК, який, на свій розсуд, може в будь-який момент відхилити заявку без зазначення причини відмови. Ніхто не має ніякого переважного права на участь в Олімпійських іграх.

НОК може подати заявку на участь атлета лише після отримання рекомендацій щодо заявок від національних федерацій. У випадку їх затвердження, НОК передає ці заявки до ОКОІ. ОКОІ повинен підтвердити отримання цих заявок. НОКи повинні перевірити законність заявок, запропонованих національними федераціями, і забезпечити, щоб ніхто не був відхилений за расових, релігійних або політичних причин, або через інші форми дискримінації.

НОК повинен направляти на Олімпійські ігри лише атлетів, належним чином підготовлених до міжнародних змагань найвищого рівня. Національна федерація може подати до Виконкому МОК, через свою МСФ, апеляцію на рішення НОК щодо заявок. Право винесення остаточного рішення належить Виконавчому комітету МОК.

Виконком МОК визначає кількість всіх учасників Олімпійських ігор. Процедура, кінцеві терміни подання й прийняття заявок від атлетів на участь в

Олімпійських іграх встановлює Виконком МОК. Всі заявки повинні бути подані так, як це визначив МОК.

Попередньою умовою для участі в Олімпійських іграх є те, що кожен атлет повинен дотримуватись всіх положень Олімпійської хартії та правил МСФ, яка керує його видом спорту. НОК, що заявляє атлета, бере на себе відповідальність за те, що цей атлет був ознайомлений і дотримується Олімпійської хартії і Всесвітнього антидопінгового кодексу.

У випадку, якщо у країні, яка має визнаний НОК, немає національної федерації в даному виді спорту, НОК може заявити учасників змагань в таких видах на Олімпійські ігри в індивідуальному порядку, за наявності згоди Виконавчого комітету МОК і МФ, що керує даним видом спорту.

Кожен учасник Олімпійських ігор, незалежно від його функції, повинен дотримуватись заявочного процесу, як це визначено Виконавчим комітетом МОК, включаючи підписання заявки, що містить зобов'язання (і) дотримуватись Олімпійської хартії і Всесвітнього антидопінгового кодексу та (ii) передавати суперечки в юрисдикцію Арбітражного спортивного суду.

Відповідний НОК також повинен дотримуватись заявочного процесу, включаючи підписання заявки для підтвердження і гарантії того, що всі відповідні правила були доведені до відома атлета, і що НОК уповноважений відповідною національною спортивною федерацією виконувати цей заявочний процес від її імені.

На прохання ОКОІ, відповідна МСФ повинна підтвердити і гарантувати, в кінці процесу подання заявок, що учасники, заявлені в своїх видах спорту, виконали відповідні кваліфікаційні критерії для участі в Олімпійських іграх. Заявки дійсні лише за умови дотримання вищезазначених положень.

За відсутністю на те згоди Виконкому МОК, відмова від участі у змаганнях належним чином заявленої делегації, команди або окремих осіб є порушенням Олімпійської хартії, підлягає розслідуванню і може призвести до застосування дисциплінарних заходів або санкцій.

Виконком МОК визначає кількість заявок з кожного виду спорту після проведення консультацій з відповідними МСФ за три роки до початку Олімпійських ігор.

Кількість заявок з індивідуальних видів спорту не повинна перевищувати кількості, встановленої правилами світових чемпіонатів і не повинна перевищувати трьох на одну країну, якщо Виконавчий комітет МОК не зробить виняток.

Для командних видів спорту, якщо інше рішення не прийняте Виконкомом МОК, в Олімпійських іграх повинні брати участь не більше дванадцяти, але не менше восьми чоловічих і жіночих збірних команд.

Для того, щоб досягти відносно рівної кількості запасних як в командних, так і в індивідуальних видах спорту і, враховуючи той факт, що в деяких видах спорту дозволяється подавати одну заявку на вид змагань і одну заявку на країну без запасних гравців, Виконком МОК після консультацій з відповідною МСФ може відповідно збільшити або зменшити кількість запасних.

2. Кваліфікаційні критерії, встановлені Міжнародними спортивними федераціями для здобуття спортсменами права на участь в Олімпійських іграх

Кваліфікаційні критерії, встановлені МСФ, розміщують у вільному доступі за кілька років до чергових Ігор Олімпіади у вигляді документу з відповідною назвою, наприклад: «Qualification system – Games of the XXXII Olympiad – Tokyo 2020» (надалі – «Система олімпійського відбору до Ігор Олімпіади»). На підставі цих вимог формують не лише план підготовки, а й систему відбору спортсменів-кандидатів до національної збірної команди країни та стартові склади (включення до них дає спортсменові змогу виступати на ЧС, континентальних та інших кваліфікаційних турнірах).

Аналіз кваліфікаційних критеріїв, затверджених МСФ, свідчить про те, що олімпійські ліцензії можна умовно розділити на два типи: іменні (особисті, або персональні) та для НОК.

Перші належать конкретному спортсмену, який здобув їх у кваліфікаційних турнірах або за допомогою завоювання очок для світового / олімпійського рейтингу.

Другі належать НОК, тобто завоювання ліцензії не гарантує спортсменові участі в Іграх Олімпіади, проте підтверджує право на участь одного представника від НОК (чи команди) у тому виді змагань, у якому було завойовано ліцензію.

Специфіка завоювання ліцензій у різних видах спорту залежить від кількості видів змагань, представлених у програмі Олімпійських ігор, та від форми заліку (особисті, командні, змішані). Тому в одному виді спорту можуть розігрувати як іменні ліцензії, так і ліцензії для НОК. Одним з таких прикладів є система олімпійського відбору у фехтуванні. З 1996 р. по 2016 рр. програма змагань на Іграх Олімпіад включала десять видів змагань: шість в індивідуальному заліку (шабля, рапіра, шпага – чоловіки та жінки) та чотири – у командному. Перелік двох видів змагань (двох видів зброї), представлених лише в індивідуальному заліку, змінювався на кожних Іграх Олімпіади. Головним кваліфікаційним критерієм для видів змагань, представлених на Іграх Олімпіади лише в індивідуальному заліку, була позиція в офіційному рейтингу FIE, яка передбачала завоювання іменної ліцензії. Для видів, представлених в індивідуальному та командному заліку, було передбачено завоювання ліцензії для НОК у складі національної збірної команди (склад команди, яка виступала на Іграх Олімпіади, міг відрізнятись від складу, який завоював ліцензію), а також іменних ліцензій для тих спортсменів, які не змогли відібратися на Ігри Олімпіади у складі команди. У 2018 р. було ухвалено рішення про розширення програми Ігор Олімпіад шляхом введення ще двох видів змагань у командному заліку. Таким чином, на Іграх XXXII Олімпіади у м. Токіо було розіграно 12 комплектів нагород – по шість в індивідуальному та командному заліках.

Складність систем олімпійського відбору полягає у застосуванні різних формул, відповідно до яких визначається кількісний склад учасників Ігор Олімпіади. Під «формулою» розуміємо розподіл кількості квот (максимальної кількості олімпійських ліцензій) з урахуванням різних критеріїв.

Квоти можна умовно розподілити на кілька видів:

- за статевою належністю – для чоловіків та жінок;
- за формою заліку – іменні (особисті, або персональні) та командні;
- за «специфічною» належністю.

Перелік останніх є найбільшим та включає такі:

- ті, які розігрують на кваліфікаційних турнірах різного рівня або присвоюють відповідно до позиції у світовому / олімпійському рейтингу;
- ті, що надають країні-господарю чинних Олімпійських ігор;
- ті, що надають за рішенням спеціальної Тристоронньої комісії МОК відповідно до заявок, які надійшли від НОК (так звана Wild card);
- для континентів (або зон, визначених відповідними МСФ);
- для НОК (максимальна кількість олімпійських ліцензій, які може здобути НОК в усіх видах змагань, представлених в межах виду спорту у програмі Олімпійських ігор, при цьому в одному виді змагань виступати не більше одного спортсмена від НОК);
- «невикористані» квоти – олімпійські ліцензії, які не були здобуті відповідно до чинних кваліфікаційних критеріїв (жоден спортсмен не виконав умов олімпійського відбору), але можуть бути надані іншому спортсменові або НОК за рішенням Тристоронньої комісії МОК.

Система олімпійського відбору включає кілька етапів (переважно їх два або три). Завоювання олімпійської ліцензії можливе двома способами – шляхом «прямої» кваліфікації та через серію кваліфікаційних турнірів.

У першому випадку відбір спортсменів здійснюють за світовим або олімпійським рейтингом відповідно до кількості очок, набраних упродовж періоду олімпійського відбору (тривалість відбору визначають МСФ). Цей спосіб застосовують у дзюдо, де «напрямую» на Ігор XXXII Олімпіади у м. Токіо могли кваліфікуватися топ-18 спортсменів у кожній ваговій категорії (ВК). При цьому рейтинг формують не на основі очок, здобутих на усіх змаганнях під час періоду олімпійського відбору, а на підставі п'яти кращих результатів, продемонстрованих спортсменом за два роки, а також шостого результату, продемонстрованого на континентальному чемпіонаті або на підсумковому турнірі року – Серії Мастерс. Спортсмени, яким не вдалося здобути ліцензію «напрямую», могли зробити це за допомогою додаткового рейтингу, який використовується виключно для олімпійського відбору. Цей рейтинг був загальним для чоловіків та жінок та для усіх ВК. Здобути ліцензію могли спортсмени, які набрали найбільшу кількість очок, однак при цьому для кожного континенту встановлена квота (максимальна кількість учасників).

Для порівняння до Ігор XXX Олімпіади 2012 р. у м. Лондон та Ігор XXXI Олімпіади у 2016 р. у м. Ріо-де-Жанейро у дзюдо також не було передбачено прямого відбору з ЧС. Комплектування учасників Ігор Олімпіади здійснювалося за спеціальним рейтингом МСФ за підсумками десяти (у 2012 р.) та дванадцяти (у 2016 р.) кращих результатів упродовж двох років відбору. Розподіл квот ґрунтувався на Світовому Рейтинговому Списку (WRL), який складався на підставі нарахування очок, отриманих за здобуті місця на відкритих континентальних кубках, турнірах «Гран-Прі», «Великого Шолому» та «Мастерс», континентальних та світових чемпіонатах. На відміну від інших

ОСЄ, у дзюдо для нарахування очок за участь у турнірі спортсменові потрібно перемагати щонайменше в одному поєдинку.

Завоювання ліцензії за допомогою демонстрації результату відповідної якості (спортсмен повинен посісти конкретне місце) на кваліфікаційних відбіркових турнірах є можливим у спортивній боротьбі та боксі. Їх можна умовно розділити на всесвітні (ЧС у спортивній боротьбі), континентальні, або зональні (ті, які передбачають відбір спортсменів на кожному континенті) та «турніри останньої надії» (у них можуть взяти участь тільки спортсмени-представники НОКів, яким не вдалося кваліфікуватися за підсумками всесвітніх або континентальних турнірів у певних вагових категоріях).

У фехтуванні і тхеквондо система олімпійського відбору передбачає можливість здобуття ліцензії спочатку через світовий рейтинг, а якщо це не вдалося, через так званий «турнір останньої надії». При цьому у фехтуванні спортсмени спочатку намагаються завоювати командну ліцензію (через світовий та континентальний командні рейтинги, сформовані за підсумками виступів команд протягом олімпійського відбору). Якщо команда не змогла кваліфікуватися на Ігри Олімпіади, спортсмени можуть відібратися через континентальний особистий (індивідуальний) рейтинг. У випадку невдачі є останній шанс – перемога у континентальному кваліфікаційному турнірі («турнір останньої надії»).

У тхеквондо система відбору, з одного боку, є більш зрозумілою, оскільки немає командного заліку. З іншого боку, її складність обумовлена сукупністю додаткових вимог, відповідно до яких представники НОКу країни можуть брати участь у «турнірі останньої надії» тільки у тому випадку, якщо за світовим рейтингом ліцензію здобув тільки один спортсмен у ВК (якщо здобутих ліцензій дві та більше, для участі у «турнірі останньої надії» НОК повинен відмовитися від частини з них). Складність відбору полягає у тому, що будь-який НОК може свідомо відмовитися від вже здобутої ліцензії у ВК («напрямую» за рейтингом або на турнірах Grand Slam Champions Series) на користь ще не здобутої, якщо це вигідно із тактичної точки зору. Наприклад, якщо ліцензія була завойована у ВК з великою конкуренцією, а в інших ВК у спортсменів-представників НОК країни є більше шансів не лише для завоювання ліцензії, а й для здобуття медалей на Іграх Олімпіади.

У карате відбір до Ігор ХХХІІ Олімпіади у м. Токіо також передбачав можливість «прямої» кваліфікації за світовим та олімпійським рейтингами станом на 06.04.2020 р. Надалі спортсмени могли взяти участь у світовому кваліфікаційному турнірі. На цей турнір НОК міг відправити тільки одного спортсмена у тих ВК, у яких його представники не здобули ліцензії за світовим рейтингом. Ще два турніри – II Європейські та XVIII Панамериканські ігри 2019 р. – також були кваліфікаційними. За хронологією вони були останніми в олімпійському відборі. Проте, якщо в інших видах єдиноборств подібні «турніри останньої надії» є доступними виключно для спортсменів в тих ВК, у яких представники НОК ще не здобули олімпійської ліцензії, то у карате ситуація інша. У Європейських та Панамериканських іграх могли взяти участь спортсмени у складі національних збірних команд незалежно від того, мають вони олімпійську ліцензію чи ні. Тому вважати ці змагання «турніром останньої

надії» некоректно. Олімпійську ліцензію могли отримати спортсмени-переможці або призери вище згаданих змагань, які посідають найвищі місця у світовому рейтингу. Остаточний розподіл ліцензій відбувався з урахуванням квот для континентів. Таким чином, завоювання спортсменом місця на змаганнях ще не гарантувало йому кваліфікації на Ігри Олімпіади.

Ще одна особливість олімпійського відбору полягає у тому, що кількість та межі олімпійських ВК можуть відрізнятися від стандартних, затверджених відповідними МСФ. Наприклад, у боксі відповідно до ініційованої програми гендерної рівності МОК, було затверджено нові ВК, представлені на Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо. У жіночому боксі кількість ВК була збільшена з трьох до п'яти, у чоловічому, навпаки, зменшена з десяти до восьми.

У карате і для чоловіків, і для жінок передбачено об'єднання ВК – замість шести, затверджених WKF (Всесвітньою федерацією карате), у програмі Ігор XXXII Олімпіади представлено по три. Ці зміни повинні бути враховані при підготовці спортсменів, у тому числі для вирішення спортсменом і тренером важливого тактичного завдання – змінювати ВК та проходити олімпійський відбір у ній чи залишатися у межах старої (відповідно до кваліфікаційних вимог в усіх видах СЄ, представлених у програмі Ігор Олімпіад, спортсмен може завоювати ліцензію тільки в одній ВК, у якій він зобов'язаний виступати на олімпійській арені).

Тенденції змін у системах олімпійського відбору в спортивних єдиноборствах

Однією з тенденцій розвитку сучасних ОСЄ є включення до спортивної програми нових дисциплін чи видів змагань та, водночас, виключення інших. Як наслідок, особливості комплектування кількісного складу учасників Олімпійських ігор зазнають змін. На думку багатьох фахівців, кваліфікаційні критерії щодо здобуття атлетами олімпійських ліцензій стають дедалі складнішими. Це, своєю чергою, вимагає пошуку оптимальної системи відбору спортсменів, яка, передусім, повинна, забезпечити участь в олімпійському турнірі всіх найсильніших спортсменів планети та, водночас, надати рівні права представникам різних країн і континентів в суперництві за цю участь.

Дзюдо. Аналіз систем олімпійського відбору у дзюдо вказав на те, що його тривалість донині є незмінною та становить два роки. Також це актуально для вікових обмежень (до Ігор Олімпіад досі допускають учасників старше 15 років), належності ліцензії (іменна), спеціальної квоти, яку надає Трестороння комісія МОК (загальна кількість цих квот налічує 20), переліку ВК та їх меж (по сім для чоловіків та жінок).

Водночас зміни відбулися у програмі видів змагань та загальній кількості квот. Якщо у 2016 р. атлети конкурували у 14 видах змагань (по сім для чоловіків та жінок), то у наступних олімпійських циклах програму було доповнено ще одним видом – Mixed Team, який дебютував на Іграх XXXII Олімпіади у м. Токіо). Загальну кількість квот дещо зменшили – з 386 у 2016 р. та 2020 р. до 372 (станом на початок 2023 р.). Проте диспропорцію між кількістю квот для чоловіків та жінок усунули. Якщо у 2013–2016 рр. 214

ліцензій могли завоювати чоловіки, 138 – жінки, то у 2017–2020 рр. та 2021–2024 рр. – по 193 та 186 квот для обох гендерів відповідно.

Як і раніше, атлети можуть кваліфікуватися на Ігри Олімпіади «напрямую» за світовим та континентальним рейтингами. Проте кількість спортсменів, які могли зробити це, змінювалася кожні чотири роки. У 2013–2016 рр. здобути ліцензію «напрямую» на Ігри XXXI Олімпіади могли найкращі 22 атлети серед чоловіків та 14 серед жінок у кожній ВК. У наступних циклах ця кількість зазнала змін. У 2017–2020 рр. кількість квот була однаковою для чоловіків і жінок (найкращі 18 атлетів у кожній ВК). У 2021–2024 рр. «пряма» кваліфікація є можливою для 17 найкращих атлетів у кожній ВК.

Наступний етап відбору – континентальний рейтинг, з урахуванням максимальної кількості квот для кожного континенту (наприклад, у 2013–2016 рр. для Європи це право могли використати 14 найсильніших спортсменів серед чоловіків та 11 серед жінок). Станом на початок 2023 р. механізм континентального відбору залишився незмінним. Проте було додано спеціальну континентальну квоту для командного турніру (для найкращої команди у рейтингу). Ця квота може допомогти командам, у яких на Ігри Олімпіади кваліфікувалися лише п'ять спортсменів, отримати місце для шостого дзюдоїста, щоб мати змогу взяти участь у Mixed Team (НОК повинен сформувати змішану команду зі спортсменів, які пройшли кваліфікацію для участі в індивідуальних змаганнях).

Тхеквондо. Кількісні параметри систем відбору у тхеквондо упродовж трьох олімпійських циклів є стабільними. Станом на початок 2023 р. загальна кількість учасників становить 128 (по 64 для чоловіків та жінок), спеціальних квот, які надає Трестороння комісія МОК, – чотири (по дві для чоловіків та жінок), квот для НОК – вісім (по чотири для чоловіків та жінок), квот для країни-господаря – чотири (по дві для чоловіків та жінок). Те саме притаманно кількості видів змагань (по чотири для чоловіків та жінок) та меж ВК. Як і раніше, здобута ліцензія належить НОК країни, який на підставі пропозицій НСФ затверджує список атлетів, які виступатимуть на олімпійській арені. Тривалість відбору становить два роки, а вік учасників Ігор Олімпіади повинен бути не меншим за 17 років.

Водночас найбільшу кількість змін виявлено у способах завоювання ліцензій. З одного боку, цей процес виглядає так само, як у 2013–2016 рр. Спочатку атлети можуть кваліфікуватися безпосередньо за світовим рейтингом (WT Olympic Ranking). У 2013–2016 рр. це могли зробити шість найкращих атлетів у кожній ВК за світовим рейтингом після Фіналу Гран-Прі (GP Final) у грудні 2015 р. Наступний етап відбору – континентальні кваліфікаційні турніри (ліцензію отримують атлети, які посіли перше та друге місця у кожній ВК).

З іншого боку, головною зміною у системі відбору у тхеквондо є те, що в олімпійському циклі 2017–2020 рр. було запроваджено додатковий рейтинг – WT Grand Slam Champions Series. Тому актуальна система відбору (станом на початок 2023 р.) виглядає так. Перший етап – «пряма» кваліфікація за WT Olympic Ranking (загалом 40 квот) та WT Grand Slam Champions Series (загалом вісім квот). Це право можуть використати по п'ять найкращих атлетів у кожній ВК за світовим рейтингом WT Olympic Ranking, а також по одному

найкращому спортсмену у кожній ВК за рейтингом WT Grand Slam Champions Series (станом на грудень 2023 р.). У разі однакової кількості очок квоту отримує атлет, який посів вище місце у рейтингу у WT Grand Slam Champions Series-2023. У 2013–2016 рр. у разі однакової кількості очок квоту надавали спортсменові, який отримав рейтингові очки на змаганнях з вищим коефіцієнтом.

Наступний етап відбору – континентальні кваліфікаційні турніри. Як і раніше, для участі у них діє обмеження – лише НОК, які кваліфікували менше двох спортсменів кожної статі через світовий рейтинг, можуть взяти участь у континентальних кваліфікаційних турнірах. Якщо НОК кваліфікував двох (або більше) спортсменів і двох (або більше) спортсменок через світовий рейтинг WT Olympic Ranking, він не може взяти участь у континентальних кваліфікаційних турнірах, якщо тільки не відмовиться від квот, отриманих через світовий рейтинг у відповідних ВК для чоловіків або жінок.

Цікавим є те, що в світовому рейтингу, який використовують в межах системи олімпійського відбору у тхеквондо, передбачено врахування очок, здобутих на Іграх попередньої Олімпіади (коефіцієнт цього турніру становить 20). Для порівняння, коефіцієнт для ЧС (WT World Taekwondo Championships) дорівнює 14, Фінал Гран-прі (GP Final) – 10, Серія Гран-прі (GP Series) – 6. У попередніх циклах 2013–2016 та 2017–2020 рр. коефіцієнти для цих змагань були меншими – 12, 8 та 4 відповідно.

Ще одна особливість систем олімпійського відбору у тхеквондо – наявність так званих «консолідованих» ВК, які передбачають об'єднання стандартних ВК (репрезентованих у програмі WT World Taekwondo Championships) для включення до програми Олімпійських ігор.

Фехтування. Система олімпійського відбору у фехтуванні нині є однією з найскладніших порівняно з іншими ОСЄ, оскільки передбачає кваліфікацію як у складі команди (ліцензія для НОК), так і особисто (іменна ліцензія), якщо команда не змогла кваліфікуватися на Ігри Олімпіади.

Кількісні параметри системи відбору упродовж трьох олімпійських циклів є стабільними. Загальна кількість квот – 212 (по 102 для чоловіків та жінок, вісім – для країни-господаря). Єдина відмінність у циклі 2021–2024 рр. – введення двох спеціальних квот, які надає Тристороння комісія МОК. Квота для НОК становить 18 учасників: по дев'ять для чоловіків та жінок – по одній команді з трьох учасників або по два атлети для особистих змагань, якщо команда не кваліфікувалася. У 2013–2016 рр. ця кількість була меншою (16 квот), оскільки в програмі Ігор Олімпіади було представлено десять видів змагань (шість – особисті, чотири – командні). Починаючи з 2017–2020 рр., кількість особистих та командних змагань є однаковою (по шість).

Станом на початок 2023 р. відбір у фехтуванні виглядає так. Спочатку атлети можуть кваліфікуватися у складі команди на підставі командного світового рейтингу. Як і раніше, це право можуть використати найкращі чотири команди незалежно від континенту. Надалі ліцензії отримують найкращі чотири команди (по одній від континенту), які посіли місця з 5 по 16 у світовому рейтингу на момент завершення відбору. В цьому разі здобута ліцензія належить НОК, який відповідає за формування команди, яка

виступатиме на олімпійській арені. При цьому три учасники можуть взяти участь в індивідуальних та командних змаганнях, а ще один атлет (запасний) – виключно в командному турнірі.

Спортсмени, які не кваліфікувалися через командний відбір, можуть здобути іменну ліцензію. Станом на початок 2023 р. це можуть зробити один або два найкращі атлети у світовому індивідуальному рейтингу залежно від континенту (по двоє – від Європи та Азії-Океанії, по одному – від Америки та Африки), але тільки якщо НОК не здобув квоту для командного турніру.

Завершальний етап відбору – «турніри останньої надії» (виключно для представників НОК, які не пройшли кваліфікацію на попередніх етапах відбору). Цікаво, що починаючи з олімпійського циклу 2017–2020 рр. донині зменшено кількість атлетів, які можуть кваліфікуватися за допомогою участі в континентальному «турнірі останньої надії». Наприклад, у 2013–2016 рр. на європейському «турнірі останньої надії» ліцензію отримували найкращі чотири спортсмени, на американському – два. Станом на початок 2023 р. це можуть зробити виключно переможці турнірів на кожному континенті.

На відміну від інших ОСЄ, системи відбору у боксі та спортивній боротьбі упродовж трьох циклів зазнали найбільшої кількості змін.

Бокс. Терміни відбору у кожному циклі були різними: у 2013–2016 рр. – два роки, у 2017–2020 рр. – кілька місяців (попри всесвітню пандемію COVID-19), у 2021–2024 рр. – один рік. Загальну кількість учасників було зменшено з 286 у 2013–2016 та 2017–2020 рр. до 248. Проте представництво жінок на олімпійській арені значно зросло. Якщо на Іграх XXXI Олімпіади у м. Ріо-де-Жанейро кількість квот для чоловіків становила 250, а для жінок – 36, то у 2024 р. в Парижі заплановано участь 117 чоловіків та 116 жінок. При цьому кількість спеціальних квот, які призначає Тристороння комісія МОК, для жінок вперше в історії перевищує кількість, заплановану для чоловіків (п'ять і чотири відповідно). Кількість квот для країни-господаря є незмінною (шість), але у циклі 2021–2024 рр. вона є однаковою для чоловіків та жінок (по три).

Тенденція щодо гендерної рівності є актуальною для кількості видів змагань. Якщо на Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. чоловіки змагалися у десяти ВК, а жінки – у трьох, у 2020 р. – у восьми та п'яти відповідно, то у 2024 р. ця кількість становить сім і шість відповідно. Однак як для чоловіків, так і для жінок межі ВК порівняно з попередніми циклами зазнали змін.

Способи завоювання ліцензій у кожному циклі були різноманітними. Причому у 2013–2016 рр. вони мали відмінності для чоловіків та жінок. Для чоловіків перший етап відбору передбачав «пряму» кваліфікацію за рейтингом WSB (кваліфікаційний період тривав з листопада 2014 р. по березень 2015 р. (загалом 17 квот, найкращі один-два атлети залежно від ВК). Надалі атлети могли кваліфікуватися «напрямую» через APB рейтинг першого змагального циклу у вересні 2015 р. (загалом 20 квот, по два найкращі атлети у ВК). Наступний етап відбору – кваліфікаційні турніри: ЧС 2015 р., європейський кваліфікаційний турнір у квітні–травні 2016 р., APB/WSB кваліфікація у травні 2016 р., АОВ світова кваліфікація у липні 2016 р. Залежно від турніру та ВК ліцензію могли отримати один-три найкращі боксери. Натомість жінки могли вибороти ліцензію або на європейському кваліфікаційному турнірі у

травні 2016 р. (по дві найкращі спортсменки у ВК), або на ЧС АОВ у травні 2016 р. (по чотири найкращі спортсменки у ВК).

Зазначимо, що у 2013 р. Міжнародна асоціація боксу (AIBA) офіційно надала дозвіл боксерам-професіоналам виступати на Іграх Олімпіади за умов проведення менше ніж 15 поєдинків, за які вони отримали гонорар, та підписання спеціального короткострокової угоди з організацією. Проте провідні НСФ з боксу відмовилися від запрошення професіоналів на Ігри Олімпіади, аргументуючи це тим, що у багатьох команд вже були завойовані всі ліцензії.

Починаючи з олімпійського циклу 2017–2020 рр. донині (станом на початок 2023 р.), «пряму» кваліфікацію за світовим рейтингом скасовано, а кількість кваліфікаційних турнірів для жінок і чоловіків є однаковою. На Ігри XXXII Олімпіади у м. Токіо ліцензії розігрували на континентальних кваліфікаційних турнірах – по одному на кожному континенті (квота для кожної ВК становила від двох до шести місць для жінок та від двох до восьми – для чоловіків залежно від континенту), а також на світовому кваліфікаційному турнірі для представників тих НОК, які не кваліфікувалися на попередніх. Кількість квот та місце, яке давало змогу отримати ліцензію, залежали від результатів попередніх змагань та розподілу завойованих ліцензій згідно континентальних квот.

В олімпійському циклі 2021–2024 рр. перший етап відбору – це континентальний турнір. Квота для континенту для кожної ВК становить від одного до чотирьох атлетів. Надалі передбачено проведення першого і другого світових кваліфікаційних турнірів. В обидвох участь можуть взяти виключно представники НОК, які не кваліфікувалися на попередніх етапах відбору. На обидвох турнірах кількість квот та місце, яке дає змогу отримати ліцензію, залежить від результатів попередніх змагань та розподілу вже завойованих ліцензій відповідно до континентальних квот.

Цікаво, що у квітні 2022 р. система олімпійського відбору у боксі передбачала розіграш ліцензій спочатку на ЧС з березня по травень 2023 р., а надалі – на континентальних кваліфікаційних турнірах. Проте у грудні 2022 р. з ініціативи робочої групи МОК з боксу можливість здобуття ліцензій на ЧС 2023 р. було скасовано. У листі робочої групи МОК з боксу, що був надісланий усім НОК та відповідним НСФ, це рішення було обґрунтовано складною ситуацією з COVID-19 та вимогами щодо дотримання карантинних обмежень, які впливають на підготовку спортсменів (йшлося про можливість пересування між країнами для участі у міжнародних турнірах). Було наголошено на тому, що здоров'я та безпека спортсменів повинні бути пріоритетом.

Також робочою групою МОК з боксу ухвалено рішення про те, що 13 ліцензій, які планували розіграти на ЧС (відповідно до попереднього варіанту системи олімпійського відбору), повинні бути розподілені між боксерами з найвищим світовим рейтингом, який оновлять після завершення континентальних змагань, враховуючи кількість квот для кожного континенту.

Натомість вікові обмеження (від 19 до 40 років) та належність ліцензії (іменна) у боксі упродовж трьох олімпійських циклів є стабільними.

Спортивна боротьба. Зміни у системах олімпійського відбору у спортивній боротьбі упродовж трьох олімпійських циклів позначилися, передусім, на кількісних параметрах. Якщо у 2013–2016 рр. загальна кількість квот становила 344, то у наступних циклах її зменшено до 288 (кількість квот для чоловіків та жінок є однаковою – по 96). Починаючи з 2017–2020 рр. донині (станом на початок 2023 р.) спеціальну квоту від Тресторонньої комісії МОК вилучено (у 2013–2016 рр. їх було чотири). Те саме стосується квоти для країни-господаря (у 2013–2016 рр. їх було чотири, у 2017–2020 рр. – дві).

Значні зміни відбулися у межах ВК та їх кількості у 2017–2020 рр. Наприклад, у програмі ЧС 2014 р. у вільній боротьбі (жінки) було представлено вісім ВК. На ЧС у 2018 р. ця кількість становила дев'ять, а з 2021 р. донині (станом на початок 2023 р.) – десять. При цьому у програмі Ігор Олімпіад упродовж трьох циклів спортсменки змагалися у шести ВК. Натомість у вільній боротьбі (чоловіки) ця кількість становила вісім та по десять ВК відповідно, а у греко-римській боротьбі – сім та по десять ВК відповідно. Водночас межі ВК у 2017–2020 рр. також зазнали значних змін.

Як і раніше, завоювання ліцензії у спортивній боротьбі є можливим шляхом демонстрації певного результату на ЧС у рік, що передує проведенню Ігор Олімпіади, континентальному турнірі (виключно для представників НОК, які не кваліфікувалися на ЧС, – по двоє найкращих атлетів у ВК), а також всесвітньому кваліфікаційному (виключно для представників НОК, які не кваліфікувалися через ЧС, – по двоє найкращих атлетів у ВК). У 2013–2016 рр. всесвітніх кваліфікаційних турнірів було два.

У 2021–2024 рр. запроваджено деякі зміни. На ЧС 2023 р. квоти отримують найкращі чотири атлети у ВК. Ще одну квоту здобуває переможець поєдинку за п'яте місце (у попередніх циклах на ЧС квоту отримували шість найкращих атлетів у кожній ВК). За аналогією на всесвітньому кваліфікаційному турнірі квоту отримують двоє найкращих спортсменів у кожній ВК. Додатковий поєдинок за ліцензію запроваджено між бронзовими призерами цього турніру.

Вікові обмеження учасників змінилися. У 2013–2016 рр. та 2017–2020 рр. вік атлетів становив щонайменше 19 років (у 2017–2020 рр. 18-річні спортсмени повинні були пройти медичну комісію та надати дозвіл від батьків). У 2021–2024 рр. участь в Іграх Олімпіади можуть взяти спортсмени старше 18 років, однак дозвіл від батьків та медичну комісію скасовано.

Таблиця 1

Особливості систем олімпійського відбору (кваліфікаційних вимог) для комплектування складу учасників Ігор XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо у різних видах спортивних єдиноборств (О. Р. Задорожна, 2021)

Особливості кваліфікаційних вимог	Вид спорту					
	Бокс	Боротьба	Дзюдо	Карате	Тхеквондо	Фехтування
Тривалість відбору (початок – завершення)	03-14.02.2020 р. – 13-20.05.2020 р.	14.09.2019 р. – 03.05.2020 р.	25.05.2018 р. – 24.05.2020 р.	02.07.2018 р. – 30.06.2020 р.	01.05.2018 р. – 19.04.2020 р.	03.04.2019 р. – 04.04.2020 р.
Вікові обмеження (дата народження)	19-40 років (01.01.1980 р. – 31.12.2001 р.)	старше 19 років (не пізніше 31.12.2001 р.) для тих, хто народився між 01.01.2002 р. та 31.12.2002 р., потрібно пройти мед комісію та дозвіл від батьків	старше 14 років (до 31.12.2005 р. або в цей день)	ката: старше 16 років (не пізніше 08.05.2004 р.); куміте: старше 18 років (не пізніше 08.05.2002 р.)	старше 17 років (до 31.12.2003 р.)	немає
Загальна квота (кількість учасників)	286 (186 – чоловіки, 100 – жінки)	288 (192 – чоловіки, 96 – жінки)	386 (по 193 для чоловіків та жінок)	80 (по 40 для чоловіків та жінок)	128 (по 64 для чоловіків та жінок)	212 (102 – для чоловіків, 102 – для жінок, 8 – для країни-господаря)
Спеціальна квота / Wild card (за рішенням Тресторонньої комісії МОК)	8 (5 – для чоловіків, 3 – для жінок)		20	4 (по 2 для чоловіків та жінок)	4 (по 2 для чоловіків та жінок)	
Квота для країни-господаря	6 (4 – для чоловіків, 2 – для жінок)	2 (по 1 для чоловіків та жінок)	14 (по 7 для чоловіків та жінок)	8 (по 4 для чоловіків та жінок)	4 (по 2 для чоловіків та жінок)	8
Кількість видів	13 (8 – для	18 (по 6 з вільної	15 (по 7 для	8 (по 4 для	8 (по 4 для	12 (по 6 для

змагань (комплектів нагород)	чоловіків, 5 – для жінок)	боротьби для чоловіків та жінок, 6 – для греко-римської)	чоловіків та жінок, 1 – змішаний)	чоловіків та жінок, з них по 3 – куміте, 1 – ката)	чоловіків та жінок)	чоловіків і жінок)
Форма заліку	особисті	особисті	особисті (14 видів змагань), командні (1 – mixed)	особисті	особисті	особисті (6 видів змагань), командні (6 видів змагань)
Тип ліцензії	іменна	для НОК	іменна	іменна	для НОК	іменна, для НОК
Етапи відбору						
<i>І етап – через світовий або континентальний рейтинг</i>			Топ-18 за світовим рейтингом станом на 24.05.2020 р. (по 1 від НОК в 1 ваговій категорії). Надалі на підставі загального світового рейтингу (для чоловіків та жінок та усіх вагових категорій) з урахуванням кількості квот, встановлених для кожного континенту	Топ-4 в олімпійських вагових категоріях, які відповідають стандартним, та по топ-2 спортсмени зі стандартних станом на 06.04.2020 р.	Топ-5 спортсменів у кожній ваговій категорії за світовим рейтингом, а також по 1 найкращому спортсмену у кожній ваговій категорії за рейтингом WT Grand Slam Champions Series	Командний відбір: топ-4 команди за рейтингом станом на 04.04.2020 р. незалежно від належності до континенту; топ-4 команди (по 1 від континенту), які посіли місця з 5 по 16 у світовому рейтингу на момент завершення відбору. Індивідуальний відбір (для учасників, які не кваліфікувалися

						через командний відбір) – 1-2 найкращі спортсмени від континенту
<i>II етап – кваліфікаційні турніри</i>	континентальні (є квота для кожного континенту для кожної вагової категорії)	чемпіонат світу 2019 р. – 1-6 місця у кожній ваговій категорії; континентальні – 1-2 місця у ваговій категорії)		світовий, 08-10.05.2020 р. – 1-3 місця у кожній ваговій категорії (участь можуть взяти спортсмени у тих вагових категоріях, у яких НОК ще не має ліцензій за підсумками попереднього етапу відбору); континентальні – спортсмени-переможці на кожному турнірі, які посідають найвищі місця у рейтингу		
<i>III етап – «турнір останньої надії»</i>	світовий (для спортсменів від тих НОКів, які не відібралися через попередні турніри) – кількість квот та місце, яке	світовий (для спортсменів від тих НОКів, які не відібралися через попередні турніри)			континентальні – 1-2 місця на континентальному кваліфікаційному турнірі	континентальний (тільки особистий залік) – 1 місце у турнірі (для спортсменів від тих НОКів, які не відібралися

	<p>дозволяє отримати ліцензію, залежить від результатів попередніх змагань та розподілу вже завойованих ліцензій відповідно до континентальних квот</p>					через попередні турніри)
Додаткові вимоги	<p>участь принаймні в одному кваліфікаційному турнірі</p>	<p>ліцензія у базі UWW</p>		<p>членство у WKF; позиція у топ-50 спортсменів у своїй ваговій категорії у світовому рейтингу до 06.04.2020 р. (виключення - спортсмени, які завоювали ліцензію через континентальні ігри чи кваліфікаційний турнір)</p>	<p>рівень майстерності (Kukkiwon Dan certificate), наявність WT Global Athlete License</p>	

3. Специфіка систем відбору спортсменів-кандидатів до національних збірних команд та стартових складів змагань (на прикладі України)

Системи відбору спортсменів до офіційних міжнародних змагань та Олімпійських Ігор представлені у вигляді як окремого документу, так і у складі інших, які регламентують стратегію підготовки на черговий чотирирічний олімпійський цикл. Серед цих документів:

- Концепція підготовки спортсменів України до Ігор Олімпіади та зимових Олімпійських ігор;
- Цільові комплексні програми підготовки спортсменів до Ігор Олімпіад та зимових Олімпійських ігор з видів спорту;
- Кваліфікаційні критерії та система відбору спортсменів до складу олімпійської збірної команди України для участі в Іграх Олімпіади та зимових Олімпійських іграх з видів спорту;
- Порядок конкурсного відбору спортсменів для комплектування складу національних збірних команд з олімпійських видів спорту, визнаних в Україні;
- Положення про національні збірні команди з видів спорту, визнаних в Україні.

Для супроводу та моніторингу підготовки Міністерство молоді та спорту разом з іншими уповноваженими суб'єктами затверджує список-кандидатів на підготовку до участі в Олімпійських іграх, який складається з трьох груп спортсменів: елітної, провідної та перспективної. Критерії включення атлетів до цих груп затверджує Міністерство молоді та спорту України.

Цікаво, що у «Концепції підготовки, відбору та участі спортсменів України в Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у м. Ріо-де-Жанейро» основними критеріями відбору спортсменів до складу національної збірної команди були перемога на чемпіонаті України, виконання кваліфікаційних нормативів, відсутність порушень антидопінгового законодавства, наявність персонально отриманого права на участь в Олімпійських іграх у видах спорту, де воно передбачено, та можливість спортсмена чи команди посісти місце у першій шістці спортсменів на Іграх у виді змагань. При цьому при однакових попередніх показниках у формуванні стартового складу національної збірної команди тренерською радою Всеукраїнських федерацій з видів спорту враховувалися такі чинники: стан спортивної форми до моменту участі в Іграх Олімпіади, стабільність та надійність участі у міжнародних змаганнях, кращий результат, продемонстрований у поєдинках з ймовірними конкурентами, кращий функціональний стан та здоров'я спортсмена. До зазначеної дати стартовий склад національної збірної команди України на участь в Іграх Олімпіади визначався національними федераціями з видів спорту за участю тренерських рад збірних команд України з видів спорту та розглядався Експертною радою з підготовки та участі спортсменів України в Олімпійських іграх, після чого подавався на затвердження виконкому НОК України та Міністерству молоді та спорту України.

Натомість, відповідно до «Концепції підготовки спортсменів України до Ігор XXXII Олімпіади 2020 року у м. Токіо (Японія)» відбір до участі у ліцензійних змаганнях проводився, в першу чергу, між спортсменами-

кандидатами на участь в Олімпійських іграх, які пройшли централізовану підготовку відповідно до затверджених цільових програм підготовки збірних команд України з видів спорту до Ігор Олімпіади, та з урахуванням рекомендацій координаційної комісії спеціальної програми олімпійської підготовки. При цьому особистий тренер, спортсмен та головний тренер збірних команд України несли персональну відповідальність за виконання спортсменами-кандидатами до олімпійської збірної команди України затверджених індивідуальних планів підготовки та відповідність їхніх спортивних результатів затвердженим контрольним нормативам на цей період підготовки. Затвердження остаточного складу олімпійської збірної команди України проводилося не менше ніж за 40 днів до початку Ігор Олімпіади Штабом олімпійської підготовки, керівництвом Міністерства молоді та спорту та виконкомом НОК за поданням відповідної федерації з урахуванням висновку тренерської ради збірної команди України з виду спорту, рекомендацій координаційної комісії спеціальної програми олімпійської підготовки та після результатів допінг-контролю.

Відповідно до «Концепції підготовки спортсменів України до Ігор XXXIII Олімпіади 2024 року в м. Парижі (Франція)» упродовж першого року олімпійського циклу 2021–2024 рр. було заплановано залучення до централізованої підготовки національних збірних команд молодих спортсменів провідної та перспективних груп, особливо найближчої до дорослих викової групи. Однак за умов рівних результатів перевага представляти Україну на кваліфікаційних відбіркових турнірах до Ігор XXXIII Олімпіади повинна бути надана досвідченим спортсменам. Своєю чергою, щороку упродовж олімпійського циклу 2021–2024 рр. за рахунок введення молодих спортсменів до стартових складів національних збірних команд заплановано ротацію у складі спортсменів-кандидатів на участь в Іграх XXXIII Олімпіади (передусім, йдеться про елітну групу спортсменів).

Нині (станом на початок 2023 р.) список кандидатів на участь в Іграх XXXIII Олімпіади комплектують та затверджують відповідно до наказу Міністерства молоді та спорту № 2614 «Про затвердження Порядку комплектування національних збірних команд України з олімпійських видів спорту від 18 листопада 2020 року та внесення змін до наказу Міністерства молоді та спорту України від 11 серпня 2014 року № 2624», зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 4 січня 2021 р. за № 4/35626, з урахуванням пропозицій НСФ з літніх олімпійських видів спорту.

НСФ беруть активну участь у формуванні персонального складу спортсменів-кандидатів на участь в Іграх XXXIII Олімпіади 2024 р. у м. Парижі, плануванні та здійсненні контролю за їх підготовкою. До складу олімпійських збірних команд України включають спортсменів, які демонструють результати відповідно затверджених вимог та є більш підготовленими. Як у попередніх чотирирічних циклах, у разі наявності однакових показників результативності у спортсменів, визначених системою відбору, при формуванні стартового складу збірної команди країни враховують стабільність результатів атлета та його надійність, результати зустрічей з

ймовірними конкурентами, висновок комплексної наукової групи, рівень функціональної підготовленості та стан здоров'я.

Аналіз цільових комплексних програм підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо вказав на те, що більшість положень систем відбору спортсменів до складу національних збірних команд є схожими. Для зручності матеріал представлено за видами спорту.

Фехтування. Відповідно до «Цільової комплексної програми підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з фехтування на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 року у м. Токіо (Японія)», структура річного циклу передбачала трициклове планування з досягненням піку спортивної майстерності до двох-трьох головних стартів сезону. Ця побудова річного макроциклу упродовж чотирьох років не є догмою та може відрізнятись залежно від особливостей офіційного календаря змагань, який щороку затверджує ФІЕ. Головною відмінністю планування підготовки упродовж четвертого заключного року олімпійського циклу було концентрування зусиль на виконанні кваліфікаційних вимог та завоюванні олімпійської ліцензії. Відбір до національної збірної олімпійської команди України з фехтування упродовж 2017–2020 рр. включав три етапи:

- Попередній (2017–2019 рр.). Кількісний склад кандидатів на участь в Іграх Олімпіади у 2017 р. становив 50 спортсменів (по 25 жінок та чоловіків), у 2018–2019 рр. – 40 спортсменів (по 20 чоловіків та жінок). Критерії відбору включали спортивні досягнення та їхню динаміку упродовж попередніх двох-трьох років, здатність до сприйняття сучасної техніки й тактики, виконуючи найважливіші елементи у спеціалізованому виді фехтування.

- Заключний (2020 р.). Передбачав скорочення кількості кандидатів до 32 спортсменів (по 16 чоловіків та жінок), завоювання олімпійських ліцензій.

- Відбір до стартового складу на головні змагання (за 20–40 днів до них). Кількість кандидатів на участь в Іграх Олімпіади становила 24 спортсмени (по 12 чоловіків та жінок). Серед критеріїв відбору основну увагу приділено стабільності виступів спортсменів на міжнародних змаганнях.

Нині відбір спортсменів до національної збірної команди здійснюють на підставі рейтингу НФФУ. Особливості формування цього рейтингу представлено у «Системі відбору до складу національної збірної команди України з фехтування для участі в міжнародних змаганнях», яка є головним документом, що визначає порядок відбору спортсменів до національної збірної команди України та їх включення до складу спортивних делегацій для участі в міжнародних змаганнях в усіх видах зброї та вікових категоріях.

До стартового складу команди для участі в ЧС зараховують спортсменів, які здобули кваліфікаційні очки на всеукраїнських та міжнародних змаганнях: етапах Кубка світу (ЕКС), ЧЄ, чемпіонаті та кубку України тощо. Цікаво, що одним з найважливіших критеріїв для включення спортсмена до стартового складу учасників головних змагань є стабільність виступів упродовж сезону. Це, своєю чергою, вимагає від нього раціонального розподілу зусиль упродовж річного макроциклу, оскільки адаптаційні можливості організму є лімітованими. З огляду на це, важливим аспектом підготовки є визначення

доцільності участі спортсмена у конкретному турнірі з урахуванням його впливу на позицію не лише у національному, а й у міжнародному рейтингу. Пропуск турніру чи невдалий виступ у ньому може вплинути на обидва рейтинги, призвести до виключення спортсмена зі стартового складу національної збірної команди, яка представляє країну на головних змаганнях року або чотирирічного циклу.

Позицію спортсмена у національному рейтингу визначають за сумою очок, набраних упродовж сезону. У сезоні 2019–2020 рр. до національного рейтингу з фехтування зараховували очки, набрані на п'яти міжнародних змаганнях (ЕКС, «Гран-Прі», ЧЄ) та трьох всеукраїнських турнірах (чемпіонат, Кубок України, всеукраїнські змагання), на яких спортсмен виступив найбільш вдало. Натомість у 2023 р. передбачено, що після перших змагань сезону рейтингові очки, набрані спортсменом на всеукраїнських змаганнях минулого сезону, що відбулися до 31 грудня попереднього року, а також на двох перших ЕКС попереднього сезону, ділять на два і після завершення цих та наступних змагань очки, набрані на аналогічних змаганнях минулого сезону, замінюють на нові. Окрім цього, після завершення других міжнародних змагань поточного сезону, включених до календаря рейтингових змагань НФФУ, очки, які атлет набрав на всіх змаганнях минулого сезону, включно з ЧС та ЧЄ, ділять на два і після завершення цих і наступних турнірів очки з аналогічних стартів минулого сезону замінюють на нові. До рейтингу не включають результати першого з двох однакових турнірів, які були проведені упродовж цього року.

Кількість міжнародних та всеукраїнських змагань, за участь в яких нараховують рейтингові очки, визначають окремо для кожного виду зброї та вікової групи при затвердженні календаря рейтингових змагань тренерськими радами НФФУ. Система відбору також передбачає виключення спортсмена з рейтингу за рішенням президії НФФУ (тимчасово або остаточно). Підставами для цього є вік (якщо атлет переходить з молодшої вікової категорії до наступної за віком), отримання громадянства іншої держави, заява спортсмена, довічна дискваліфікація.

У разі однакової кількості рейтингових очок вище місце посідає спортсмен, який має більше очок, отриманих на міжнародних змаганнях у відповідній віковій категорії. За умов однакової кількості очок, отриманих на міжнародних рейтингових змаганнях, вище місце посідає спортсмен, позиція якого у міжнародному рейтингу FIE є вищою.

Кількість рейтингових очок відрізняється залежно від способу проведення змагань («олімпійська» система, або з прямим вибуванням, «з утішанням», відбірково-колова) та їхнього рівня. В олімпійському циклі 2017–2020 рр. в усіх видах зброї кожні змагання мали коефіцієнт від «0,50» до «4,00». Очки, набрані на ЧС, множили на коефіцієнт «4,00», а ті, які здобули на Етапі Кубку України пам'яті В. О. Андрієвського, – на «0,75».

Натомість в олімпійському циклі 2021–2024 рр. кількість рейтингових очок має відмінності у різних видах зброї, що зумовлено кількістю учасників міжнародних змагань та, відповідно, рівнем конкуренції. У фехтуванні на рапірах (жінки і чоловіки), шаблях (жінки і чоловіки), шпагах (жінки) у віковій категорії «дорослі» нараховують одне очко за кожен пройдений попередній тур

(перемога у кожному поєдинку) у турі прямого вибування до визначення найкращих 64 учасників (у змаганнях на шпагах та шаблях серед жінок очки нараховують за умови участі у турнірі понад 150 учасників). У попередніх турах міжнародних рейтингових змагань на шпагах серед чоловіків (вікова категорія «дорослі») нараховують по одному очку за кожен пройдений попередній тур: за проходження групового туру – одне очко, за проходження наступних попередніх турів (Table-256, Table-128 тощо) – одно очко за кожен попередній тур.

З цього погляду, рішення про доцільність участі у конкретних змаганнях або їхній пропуск має бути тактично виправданим, а відповідальність за нього покладено не лише на спортсмена та його особистого тренера, а й загалом на тренерський штаб.

Бокс. Відповідно до «Цільової комплексної програми підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з боксу (чоловіки) на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 року у м. Токіо (Японія)» [167] головними критеріями відбору спортсменів були достатній міжнародний досвід та високий особистий рейтинг в світовій класифікації AIBA. Наголошено на тому, що у складі команди повинно бути 60 % спортсменів, які стали переможцями або фіналістами ЧС та ЧЄ. Іншими критеріями є такі: результат, продемонстрований на чемпіонаті України, стабільність виступів на міжнародних змаганнях, підсумки особистих зустрічей з найсильнішими боксерами світу.

Дзюдо. Формування штатної збірної команди з дзюдо передбачає урахування результатів спортсменів в поточному олімпійському циклі (як дорослих, так і молодіжних) та їх перспектив у наступному. При визначенні кандидатів до збірної враховують їх міжнародний змагальний досвід, рівень спеціальної та загальної підготовки, функціональні резерви, планомірність та динаміку зростання результатів. Відповідно до критеріїв для комплектування національних збірних команд України з літніх олімпійських видів спорту, для включення до основного складу збірної команди України з дзюдо в олімпійському циклі 2017–2020 рр. спортсмени повинні були посісти певні місця на таких турнірах: на Іграх Олімпіади, ЧС – 1–7 місце; на ЧЄ – 1–5 місце (в індивідуальному заліку), 1–3 місце (в командному заліку); на Кубку світу або Європи – 1–3 місце; на чемпіонаті України – 1–5 місце тощо. Важливими критеріями є конкурентоздатність спортсменів на національних та міжнародних змаганнях, а також їхня здатність якомога швидше адаптуватися до змін, внесених IJF до правил змагань.

Натомість у «Системі відбору до складу національної збірної команди України з дзюдо серед чоловіків та жінок для участі у чемпіонаті світу в м. Доха (Держава Катар), 7–14 травня 2023 року» зазначено, що учасники цього турніру повинні посідати певну позицію у світовому рейтингу IJF (1–100 місце) та 1–16 місце у світового рейтингу IJF серед юніорів. Водночас мінімальні вимоги до результатів, продемонстрованих кандидатами до національної збірної команди України з дзюдо серед чоловіків та жінок на відбіркових змаганнях для участі в ЧС включали такі:

- 1–5 місце на ЧС 2022 р.;

- 1–3 місце на міжнародних змаганнях («Мастерс», «Великий Шолом», «Гран-Прі»);
- 5–7 місце (не менше двох результатів) на міжнародних змаганнях («Мастерс», «Великий Шолом», «Гран-Прі»);
- 1–3 місце (не менше двох результатів) на міжнародних змаганнях (відкритий континентальний кубок).

Перший етап відбору до ЧС 2023 р. завершувався поглибленим медичним оглядом та формуванням основного складу національної збірної команди України з дзюдо на 2023 р. До участі у міжнародних змаганнях другого етапу відбору (жовтень 2022 р. – квітень 2023 р.), відбіркових до ЧС 2023 р., допускали спортсменів, які посіли 1–3 місце на чемпіонаті України 2022 р. та 1–7 місце на ЧС 2022 р. Таким чином, система відбору спортсменів до складу національної збірної команди України з дзюдо зазнала змін порівняно з олімпійським циклом 2017–2020 рр. як за кількістю турнірів, так і за результатами, які спортсмени повинні продемонструвати, щоб закріпитися у складі команди.

Спортивна боротьба. Як і в інших ОСЄ, головними критеріями для включення до стартового складу олімпійської збірної команди зі спортивної боротьби є результати участі у відбіркових та контрольних змаганнях. Перелік основних відбіркових змагань для участі в Іграх Олімпіади включав ліцензійний ЧС 2019 р., європейський відбірковий турнір 2020 р., два всесвітні відбіркові турніри 2020 р. Окрім них, спортсмени-кандидати на участь в Іграх Олімпіади зобов'язані були взяти участь у Київському міжнародному турнірі 2020 р. та чемпіонаті України 2020 р. У разі виникнення суперечок за рішенням тренерської ради претенденти повинні були взяти участь у міжнародному турнірі в одній ВК. Переможця турніру або особистого поєдинку зараховували до стартового складу олімпійської збірної команди. У разі однакової позиції у національному рейтингу перевагу надавали спортсменові, які вибором олімпійську ліцензію.

Нині (станом на початок 2023 р.) склад олімпійської збірної команди зі спортивної боротьби повинен бути оголошеним тренерською радою з урахуванням результатів, продемонстрованих спортсменом на основних відбіркових змаганнях протягом року та континентальному чемпіонаті; його досвіду участі в міжнародних змаганнях; стабільності та надійності участі у ЧС та ЧС.

Тхеквондо ВТФ. Відбір спортсменів та формування збірних команд (у тому числі олімпійської) для участі в Іграх XXXII Олімпіади у м. Токіо передбачав врахування спортивних результатів на головних офіційних змаганнях (серії відбіркових змагань) та динаміки їх зростання, ефективного арсеналу техніко-тактичних дій, реалізованих в змаганнях будь-якого рівня, відповідності рівню модельних характеристик різних сторін підготовленості, виконання планів участі в змаганнях і тренувальних навантажень. У системі відбору підкреслено важливість здобуття кожним спортсменом протягом 2017–2020 рр. максимальної кількості очків на рейтингових змаганнях. До них належать турніри, включені до Єдиного календарного плану змагань Міністерства молоді та спорту України та Федерації тхеквондо України,

календарів Всесвітньої федерації та Європейської спілки. При цьому всі спортсмени збірної команди України повинні бути учасниками не менш ніж одного міжнародного турніру на рік та навчально-тренувальних зборів у складі збірної. Так само як у фехтуванні, упродовж олімпійського циклу 2017–2020 р. у тхеквондо відбір включав кілька етапів:

- I етап (2017 р.). За результатами всеукраїнських та міжнародних змагань (чемпіонати України, ЧЄ, ЧС, міжнародні турніри) визначено три склади – 24 спортсмени;
- II етап (2018 р.). За підсумками аналогічних змагань визначено два склади – 16 спортсменів;
- III етап (2019 р.). За підсумками аналогічних змагань визначено два склади – 16 спортсменів;
- IV етап (2020 р.). За цими критеріями відібрано 1,5 склади – 12 спортсменів. Заплановано участь в Європейському відбірковому турнірі та завоювання олімпійських ліцензій.

Відповідно до «Системи відбору спортсменів-кандидатів національної збірної команди України з тхеквондо (ВТФ) до офіційних змагань 2023 року», кваліфікаційні вимоги до кандидатів залишилися аналогічними. Окрім цього, спортсмени повинні мати відповідний кваліфікаційний рівень (Дан, куп), активну міжнародну ліцензію (GAL ліцензію) та взяти участь щонайменше в одному міжнародному рейтинговому турнірі G-класу. Для зарахування рейтингових очок атлет повинен виступати у ВК, в якій він пройшов відбір на чемпіонаті України.

На підставі аналізу цільових комплексних програм підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія), а також систем відбору до складу національних збірних команд в ОСЄ в олімпійських циклах 2016–2020 та 2021–2024 рр. встановлено, що більшість положень цих документів є схожими. Спільними критеріями, за якими спортсмени можуть бути відібраними до команди, є динаміка результатів, стабільність та надійність виступів на міжнародних змаганнях, конкурентоздатність та результати особистих поєдинків з головними суперниками. При цьому відбір до стартового складу команди на головних змаганнях сезону або чотирирічного циклу включає кілька етапів, на кожному з яких визначають різну кількість кандидатів до національної збірної команди (з наближенням року проведення чергових Ігор Олімпіади цю кількість пропорційно зменшують).

Відмінності у системах відбору полягають у механізмах визначення стартових складів команди на головних змаганнях сезону або чотирирічного олімпійського циклу. У більшості сучасних ОСЄ відбір до стартового складу команди на головних змаганнях сезону або чотирирічного циклу здійснюють на підставі національного рейтингу. Механізм його формування має відмінності залежно від виду спорту. Іншими критеріями для включення спортсмена до команди є демонстрація певного результату (місце на конкретному турнірі), позиція у світовому рейтингу, факт завоювання олімпійської ліцензії.

Лекцію підготовано з використанням матеріалів:

1. Задорожна О. Р. Тактика у сучасних олімпійських спортивних єдиноборствах [Текст] : дис. ... д-ра наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.01 / Задорожна Ольга Романівна ; Львів. держ. ун-т фіз. культури ім. Івана Боберського. - Львів, 2021. – 555 с.
2. Задорожна ОР, Бріскін ЮА, Пітин МП, Потоп В, Гращенко ЖВ, Глухов ІГ, Дробот КВ. Особливості комплектування складу учасників ігор XXXII Олімпіади 2020 у Токіо (на прикладі спортивних єдиноборств). Український журнал медицини, біології та спорту. 2020;5;3(25):445–50. DOI: 10.26693/jmbs05.03.445.
3. Задорожна ОР, Бріскін ЮА, Пітин МП, Вовк ІВ, Пестерніков ВВ. Особливості систем відбору спортсменів-кандидатів у національну збірну команду України для участі в Іграх Олімпіад (на прикладі спортивних єдиноборств). Український журнал медицини, біології та спорту. 2020;5;3(25): 357–64. DOI: 10.26693/jmbs05.05.357
4. Задорожна О. Р., Нерода Н. В., Кожокар М. В., Первухіна. С. М. Аналіз особливостей систем олімпійського відбору у спортивних єдиноборствах // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. – К., 2023. – № 4 (163). – С. 89–93. DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.04(163).17
5. Задорожна ОР, Семеряк ЗС, Кукурудзяк ІВ, Матійчук ІВ. Тенденції змін у системах олімпійського відбору у сучасних спортивних єдиноборствах. PSJ [Інтернет]. 25, Травень 2023 [цит. за 27, Травень 2023];(1):80-7. доступний у: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/sport/article/view/3232>
6. Концепція підготовки спортсменів України до Ігор XXXII Олімпіади 2020 року у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2021 Квіт. 25]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/news/249504554>
7. Концепція підготовки, відбору та участі спортсменів України в Іграх XXXI Олімпіади 2016 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2017/03/29/42/Koncersiya_Tokio.pdf.
8. Олімпійська Хартія 2020 [Інтернет]. 2020 [цитовано 2022 Квіт. 5]. Доступно: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>
9. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з фехтування на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: http://www.dsmsu.gov.ua/media/2017/10/12/3/СКР_fehtyvannya_.PDF
10. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з боксу (чоловіки) на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/32562>.
11. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з боксу (жінки) на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/32561>.
12. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з дзюдо на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у

м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/31964>.

13. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з боротьби вільної (чоловіки) на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/31822>.

14. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з боротьби вільної (жінки) на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/31823>.

15. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з тхеквондо (ВТФ) на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/31669>.

16. Цільова комплексна програма підготовки спортсменів-кандидатів до збірної команди України з боротьби греко-римської на участь в Іграх XXXII Олімпіади 2020 р. у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2020 Бер. 2]. Доступно: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/31480>.

17. Boxing. Qualification system – Games of the XXXII Olympiad – Tokyo 2020 [Internet]. 2020 [cited 2021 Jan. 10]. Available from: <https://www.olympic.org/-/media/Document%20Library/OlympicOrg/News/2019/06/Tokyo-2020-.pdf/>.

18. Fencing. Qualification system – Games of the XXXII Olympiad – Tokyo 2020 [Internet]. 2020 [cited 2021 Jan. 10]. Available from: http://www.pzszerm.pl/static/domain/files/others/136/136/13693_10._tokyo_2020_-_qualification_system_-_fencing_-_ang.pdf.

19. Judo. Qualification system – Games of the XXXII Olympiad – Tokyo 2020 [Internet]. 2020 [cited 2021 Jan. 10]. Available from: <https://www.ijf.org/news/show/696>.

20. World karate federation (WKF). Qualification system – Games of the XXXII Olympiad – Tokyo 2020 [Internet]. 2020 [cited 2020 Jan. 15]. Available from: <https://karate.ua/media/68494d05-f77e-4b94-b9a3-48f6acdba06f.pdf>.

Рекомендована література з навчальної дисципліни

«Підготовка національних збірних команд до Олімпійських ігор»

Основна:

1. Задорожна О. Р. Підготовка національних збірних команд до Олімпійських ігор : курс лекцій з навч. дисципліни підготовки магістрів галузі знань 01 «Освіта / Педагогіка» спеціальності 017 «Фізична культура і спорт» / О. Р. Задорожна. – Львів : ЛДУФК ім. І. Боберського, 2023. – 109 с.

2. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів / Келлер В. С., Платонов В. М. – Львів : Українська спортивна Асоціація, 1992. – 269 с.

3. Концепція підготовки спортсменів України до Ігор XXXIII Олімпіади 2024 року у м. Париж (Франція) [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Квіт. 25]. Доступно: <http://surl.li/czzbk>
4. Концепція підготовки спортсменів України до XXIV зимових Олімпійських ігор 2022 року в м. Пекін (Китай) [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Сер. 10]. Доступно: <http://surl.li/czzbv>
5. Костюкевич В. М. Теорія і методика тренування спортсменів високої кваліфікації: Навчальний посібник. – Вінниця: «Планер», 2007. – 273 с.
6. Павленко Ю. О. Науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів в олімпійському спорті: Монографія / Ю.О. Павленко. – К.: Олімп. л-ра, 2011. – 312 с.
7. Платонов В. М., Дрюков В. О. Організаційно-методичні принципи підготовки спортсменів високої кваліфікації в чотирирічних олімпійських циклах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://surl.li/cyqoq>
8. Положення про національні збірні команди з видів спорту, визнаних в Україні [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Сер. 12]. Доступно: <http://surl.li/czzco>
9. Положення про центр олімпійської підготовки [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Сер. 15]. Доступно: <http://surl.li/czzdj>
10. Порядок конкурсного відбору спортсменів для комплектування складу національних збірних команд з олімпійських видів спорту, визнаних в Україні [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Сер. 13]. Доступно: <http://surl.li/czzci>
11. Програми підготовки спортсменів-кандидатів до Ігор Олімпіади Токіо 2020 [Інтернет]. 2020 [цитовано 2022 Лип. 10]. Доступно: <http://surl.li/czzam>
12. Система відбору до Олімпійських змагань [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Сер. 14]. Доступно: <http://surl.li/czzde>
13. Система відбору спортсменів у збірну команду України й формування спортивних делегацій для участі в міжнародних змаганнях з фехтування [Інтернет]. 2019 [цитовано 2022 Бер. 2]. Доступно: <http://surl.li/czzba>
14. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року [Інтернет]. 2022 [цитовано 2022 Трав. 12]. Доступно: <http://surl.li/czzea>
15. Шкрєбтій Ю. М. Управління тренувальними і змагальними навантаженнями спортсменів високого класу : монографія / Ю. М. Шкрєбтій. – К. : Олімпійська література, 2005. – 234 с.
16. Blumenstein B, Lidor R. The road to the Olympic Games. A four years psychological preparation program. Athletic Insight [Internet]. 2007;9(4). Available from: <http://www.athleticinsight.com/>.
17. Bompa T. O., Haff G. G. Periodization: theory and methodology of training. Human Kinetics; Fifth edition. 2009. 424 p.
18. Houlihan B. Comparative Elite Sport Development: systems, structures and public policy / eds. by B. Houlihan, M. Green. – Oxford, 2008. – 320 p.
19. Daumiller, Martin & Rinas, Raven & Breithecker, Jennifer. (2021). Elite athletes' achievement goals, burnout levels, psychosomatic stress symptoms, and coping strategies. 10.31234/osf.io/h7bfe.
20. McGee, V., & DeFreese, J. D. (2019). The coach-athlete relationship and athlete psychological outcomes. Journal of Clinical Sport Psychology, 13, 152–174. <https://doi.org/10/dhq5>

Допоміжна:

1. Задорожна О. Р., Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Потоп В., Гращенко Ж. В., Глухов І. Г., Дробот К. В. Особливості комплектування складу учасників ігор XXXII Олімпіади 2020 у Токіо (на прикладі спортивних єдиноборств) // Український журнал медицини, біології та спорту. – М., 2020. – Том 5, №3 (25). – С. 445-450. DOI: 10.26693/jmbs05.03.445
2. Задорожна О. Р., Бріскін Ю. А., Пітин М. П., Вовк І. В., Пестерніков В. В. Особливості систем відбору спортсменів-кандидатів у національну збірну команду України для участі в Іграх Олімпіад (на прикладі спортивних єдиноборств). Український журнал медицини, біології та спорту. М., 2020. Том 5, №3 (25). С. 357–364. DOI: 10.26693/jmbs05.05.357
3. Задорожна О. Тактика участі провідних фехтувальників світу у системі змагань в олімпійському циклі 2008-2012 рр. Спортивний вісник Придніпров'я. Дніпро, 2021. №1. С. 53–63. DOI: 10.32540/2071-1476-2021-1-053
4. Концепція підготовки спортсменів України до Ігор XXXII Олімпіади 2020 року у м. Токіо (Японія) [Інтернет]. 2017 [цитовано 2022 Квіт. 12]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/news/249504554>
5. Олімпійська Хартія 2020 [Інтернет]. 2020 [цитовано 2022 Квіт. 10]. Доступно: <http://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>
6. Про фізичну культуру і спорт: Закон України [Інтернет]. Київ. 1994. [оновлено 2022 Лют. 17; цитовано 2022 Лип. 29]. Доступно: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>
7. Humphreys, B.R.; Johnson, B.K.; Mason, D.S.; Whitehead, J.C. Estimating the value of medal success in the Olympic Games. J. Sports Econ. 2018, 19, 398–416.
8. Plews, Daniel & Laursen, Paul. (2017). Training Intensity Distribution Over a Four-Year Cycle in Olympic Champion Rowers: Different Roads Lead to Rio. International Journal of Sports Physiology and Performance. 1-24. 10.1123/ijsp.2017-0343.
9. Team composition in epee fencing which accounts for sportsmen's individual performance / Olha Zadorozhna, Yuriy Briskin, Alina Perederiy, Maryan Pityn, Oleg Sydorko // Journal of Physical Education and Sport. – Pitesti, 2018. – Art 273 pp. 1863 – 1870. DOI:10.7752/jpes.2018.s4273
10. Wicker, P.; Dallmeyer, S.; Breuer, C. Elite athlete well-being: The role of socio-economic factors and comparisons with the resident population. J. Sport Manag. 2020, 34, 341–353.
11. Zadorozhna OR, Briskin YA, Pityn MP, Bohuslavskaya VYu, Hlukhov IG. Participation tactics of elite freestyle wrestlers in competition system in 2013-2016 Olympic cycle. Pedagogy of Physical Culture and Sports, 2021;25(5):275-285. DOI: <https://doi.org/10.15561/26649837.2021.0502>

Інформаційні ресурси інтернет:

- Мультимедійне забезпечення лекцій, демонстрація відеороликів з Ігор Олімпіад та Зимових Олімпійських ігор, документальних та навчальних фільмів, відеофрагментів тренувань висококваліфікованих спортсменів, інтерв'ю атлетів та фахівців з різних компонентів забезпечення підготовки.

- Міжнародний олімпійський комітет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.olympic.org/>

- Міністерство молоді та спорту України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/>

- Національний олімпійський комітет України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noc-ukr.org/>

- Щомісячний журнал про олімпійський рух і спорт вищих досягнень в Україні та світі «Олімпійська арена» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://olimparena.com.ua/>